

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІХ СКЛИКАННЯ
ОДИНАДЦЯТА СЕСІЯ

БЮЛЕТЕНЬ №1

Частина тридцять перша

Стенограма пленарного засідання
21 червня 2024 року

Київ 2024

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІХ СКЛИКАННЯ

ОДИНАДЦЯТА СЕСІЯ

БЮЛЕТЕНЬ №1

Частина тридцять перша

Стенограма пленарного засідання

21 червня 2024 року

Головне управління документального забезпечення
Апарату Верховної Ради України

ЗМІСТ

Засідання перше
(П'ятниця, 21 червня 2024 року)

Частина тридцять перша

Година запитань до Уряду ...5

ЗАСІДАННЯ ПЕРШЕ

*Зал засідань Верховної Ради України
21 червня 2024 року, 10 година 5 хвилин
(Після перерви)*

Веде засідання Голова Верховної Ради України
СТЕФАНЧУК Р.О.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слава Україні!

Шановні народні депутати, у засіданні Верховної Ради України беруть участь Прем'єр-міністр України Денис Анатолійович Шмигаль та члени уряду. Давайте їх привітаємо (*Оплески*).

Шановні народні депутати, відповідно до прийнятої нами Постанови «Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання в умовах дії воєнного стану» сьогодні ми продовжуємо наше пленарне засідання.

Звертаю увагу, що згідно з прийнятою Верховною Радою України постановою усі присутні на пленарному засіданні не повинні поширювати інформації щодо його початку, перебігу та прийнятих у парламенті рішень раніше ніж через годину після оголошення перерви у пленарному засіданні. Тому прошу всіх колег неухильно дотримуватися прийнятого українським парламентом рішення та відповідально поставитися до забезпечення безпеки єдиного законодавчого органу нашої держави.

У разі повітряної тривоги буде оголошено перерву у пленарному засіданні і ми всі маємо перейти до безпечних місць відповідно до схеми укриття.

Шановні народні депутати, сьогодні день народження наших колег народних депутатів України Неллі Іллівни Яковлевої, фракція «Слуга народу», а також Анатолія Ігоровича Урбанського, депутатська група «Партія «За майбутнє». Давайте привітаємо іменинників, побажаємо їм відмінного здоров'я, удачі в усіх починаннях та успіхів в ім'я України. Вітаємо, друзі (*Оплески*).

Шановні народні депутати, шановні члени уряду, за парламентською традицією пропоную розпочати роботу з виконання Державного Гімну України.

(Лунає Державний Гімн України).

Шановні колеги, сьогодні минає 2 роки, 3 місяці та 29 днів від початку широкомасштабної загарбницької агресії російської федерації проти України. Ворог продовжує безжально обстрілювати наші території, грубо порушуючи норми міжнародного права. Наші захисники та захисниці стійко протистоять агресору, відважно відбивають атаки на полі бою та майстерно знищують ворожу техніку на землі, у повітрі й на морі. Слава нашим героїчним воїнам!

Прошу хвилиною мовчання вшанувати пам'ять тих, які віддали життя за свободу України, а також тих мирних громадян, які стали жертвами російської агресії.

(Хвилина мовчання).

Шановні народні депутати, сьогодні відповідно до ухваленого рішення Погоджувальної ради депутатських фракцій і груп проводиться «година запитань до Уряду». На засіданні Погоджувальної ради було визначено тему «години запитань до Уряду». За пропозицією депутатських фракцій і груп члени Кабінету Міністрів України сьогодні відповідатимуть на запитання про державну економічну політику в умовах воєнного стану.

Шановні колеги, на засіданні Погоджувальної ради було узгоджено таку процедуру проведення «години запитань до Уряду»: доповідь з визначеної теми Першого віце-прем'єр-міністра України – міністра економіки України – до 5 хвилин; запитання до членів Кабінету Міністрів від депутатських фракцій, депутатських груп та відповіді на них – до 30 хвилин; запитання народних депутатів до членів Кабінету Міністрів та відповіді на них – до 30 хвилин. Відводиться 1 хвилина на кожне запитання і 2 хвилини для відповіді на нього, усього – 1 година.

Шановні колеги, переходимо до «години запитань до Уряду». Прошу врахувати, що засідання проходить у відкритому режимі, тож під час відповідей на запитання прошу не озвучувати інформації, що може зашкодити національній безпеці України, дотримуватися вимог законодавства у сфері охорони державної таємниці та обігу іншої інформації з обмеженим доступом і не допускати розголошення такої інформації у сесійному залі.

Шановні народні депутати, на трибуну для доповіді запрошується Перший віце-прем'єр-міністр України – міністр економіки України Юлія Анатоліївна Свириденко.

Будь ласка, Юліє Анатоліївно.

СВИРИДЕНКО Ю.А., *Перший віце-прем'єр-міністр України – міністр економіки України.* Шановний пане Голово, шановні народні депутати, шановні колеги! Щиро дякую за надану можливість виступити сьогодні з цієї високої трибуни й окреслити основні параметри і засади економічної політики України під час війни.

Почну з того, що, дійсно, економіка України демонструє вражаючу стійкість. Попри падіння в мінус 30 відсотків у перший рік повномасштабної війни, у минулому році ми вже спостерігали так зване відновлювальне зростання на рівні 5,3 відсотка. Головна заслуга в цьому, звичайно, нашого бізнесу, а також підтримка партнерів та держави тих ініціатив, які сприяють розвитку підприємництва.

За перші п'ять місяців 2024 року ми знову бачимо зростання на рівні 4,3 відсотка. На початку року ми прогнозували, що втримаємо приблизно той самий показник у розрізі річного зростання, проте стало зрозуміло, що після

ударів по енергетичних об'єктах і втрати частини генерації ми переглянемо цей прогноз, але він все-таки залишатиметься на рівні не менше 3,5-3,6 відсотка. Попри виклики, економіка зростає і на це є кілька ключових причин. Це високий рівень адаптивності українського бізнесу, урядова програма підтримки бізнесу та населення, стабільна робота українського морського коридору, значне бюджетне фінансування відновлення інфраструктури, що підтримує на високому рівні попит на будівельні послуги є можливим також завдяки системній міжнародній підтримці.

Щодо інфляції. У травні споживча інфляція в розрахунку до аналогічного періоду минулого року становила 3,3 відсотка. Загалом зростання споживчих цін за підсумками п'яти місяців було на рівні 2 відсотків. З урахуванням міжнародно-фінансової допомоги за п'ять місяців доходи державного бюджету зросли на 23,8 відсотка, у тому числі зросли на 53,9 відсотка й податкові надходження, що в умовах низької інфляції свідчить насамперед про відновлення економічного зростання й економічної активності українського бізнесу.

Від початку війни станом на 1 червня до Державного бюджету України було залучено 85,4 мільярда доларів США, обсяг міжнародних резервів – 39 мільярдів доларів США. Цього місяця Україна в рамках програми *Ukraine Facility* вже очікує отримати 1,9 мільярда євро. Хочу скористатися можливістю і висловити вдячність тим народним депутатам, які надзвичайно швидко ратифікували угоду з Європейським Союзом і змогли запустити програму *Ukraine Facility*. Завдяки нашій спільній роботі ми сьогодні маємо базу, щоб бути впевненішими наступного року. До того ж, сподіваємося, що в наступні тижні буде четвертий перегляд Міжнародного валютного фонду, після чого очікується виділення ще додаткових 2,2 мільярда доларів США, що також дає надію на збереження макростабільності у 2025 році.

За даними Нацбанку, обсяг залучених прямих інвестицій у країну склав 4,25 мільярда доларів. Тут треба розрізняти і казати, що більшість цих грошей – це реінвестиція, але якщо ми кажемо про нові інвестиції, вони були на рівні 1 мільярда доларів. Якщо подивитися на графіки за останні роки, навіть не беручи до уваги реінвестиції, обсяг залучених інвестицій був вищий, ніж у 2020 році і точно вищий, ніж у 2022 році.

Що стосується експорту/імпорту, я сказала б тут про певну негативну тенденцію – це сальдо зовнішнього торговельного балансу, який на сьогодні залишається негативним у сумі 8,5 мільярда доларів США. Саме тому нам треба активніше переоцінювати імпорт і захищати внутрішній ринок, а також нарощувати експорт товарів з доданою вартістю. Саме тому уряд обрав політику «Зроблено в Україні», яку в лютому ініціював Президент України, де ключові моменти, цілі та завдання прості й зрозумілі. Перше – це розвиток українського виробництва. Друге – це сприяння несировинному експорту. І третє – це залучення інвестицій у реальний сектор економіки. Кожен з цих напрямів має набір програм, які вам вже відомі, – це і програма «Доступні кредити 5-7-9%», і гранти для переробних підприємств, і розширення локалізації.

Безумовно, найбільші проблеми, з якими сьогодні стикається і які порушує бізнес, є питання забезпечення трудовими ресурсами, питання, пов'язані з бронюванням, з електропостачанням, з доступом до довгого й дешевого фінансування.

Гадаю, бронювання – це найактуальніше питання для українського бізнесу. На сьогодні діє постанова Кабінету Міністрів України № 76, яку ми ухвалили на початку війни. Наразі її оновлюють...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Юліє Анатоліївно, далі ви відповідатимете на запитання, там вже зможете реалізувати себе. Регламент – це святе.

Шановні колеги, переходимо до запитань від депутатських фракцій і груп. Хочу нагадати, що відповідно до Регламенту запитання повинні стосуватися теми, яка була погоджена на засіданні Погоджувальної ради. Тому прошу представників депутатських фракцій і груп записатися на запитання з визначеної теми. Нагадую, що 1 хвилина – на кожне усне запитання та по 2 хвилини – на відповіді.

Від фракції «Слуга народу» слово надається Неклюдову Владлену Михайловичу.

Будь ласка, Владлене.

НЕКЛЮДОВ В.М., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Дякую, Руслане Олексійовичу. Це найулюбленіша рубрика нашого засідання. Хотів виступити сам, але мій колега Сергій Козир хоче поставити найактуальніше запитання, тому із задоволенням передаю йому слово.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Народний депутат України Сергій Козир, фракція «Слуга народу». Будь ласка.

КОЗИР С.В., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин (одномандатний виборчий округ № 184, Херсонська область, самовисуванець). Добрий день! Херсонська область. У мене запитання насамперед щодо гуманітарного розмінування. Ви знаєте, що Херсонська область є однією з найбільш постраждалих областей щодо замінування. Після звільнення частини Херсонської області багато розмінувань проводилося саме фермерами.

Скажіть, будь ласка, чи є якась стратегія або бачення, коли ті фермери зможуть отримувати відшкодування за розмінування своїх полів, територій, які вони проводили самостійно, а наразі вони працюють на збір урожаю?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую за запитання, ви цілком праві. Україна – найбільш замінована країна у світі. На сьогодні 10 відсотків орних земель заміновано, тому абсолютно очевидно стала поява в Державному бюджеті України окремої програми щодо компенсації фермерам витрат, пов'язаних із розмінуванням земель сільгосппризначення. Ця програма працює, вже подано перші чотири заявки: дві – Херсонська область і дві – Миколаївська область. Ми як держава беремо на себе зобов'язання компенсувати фермерам до 80 відсотків витрат на розмінування. Те саме стосуватиметься й нових заявок щодо інших земельних ділянок, які ще не розміновано. Тим фермерам, які хочуть це зробити, також потрібна допомога, як у технічному так і нетехнічному обстеженні та відповідно розмінуванні.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається Кириленку Івану Григоровичу, фракція «Батьківщина».
Будь ласка.

КИРИЛЕНКО І.Г., член Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»). Дякую, пане Голово. Шановна Перший віце-прем'єр-міністр пані Юліє. Звичайно, бальзам на душу, що до кінця року зберігається оптимістичний сценарій розвитку економіки, проте не дуже йметься віри. Після того як знищено значну частину генерації, відключаються об'єкти інфраструктури, промислові підприємства, побутові споживачі, шахтарі в шахтах залишаються без електроенергії, – ми зберігаємо оптимістичний сценарій? Невже не планується секвестр? Невже не планується включення друкарського станка, адже Збройні Сили ми фінансуємо лише за рахунок власних надходжень? Немає у вас іншого сценарію, що може бути гірше?
Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. У нас є зрозумілий і конкретний план дій щодо відновлення генерації до початку опалювального сезону. Цей сценарій не раз озвучував міністр енергетики, і полягає він у тому, що до початку опалювального сезону наше завдання – відновити щонайменше 3-4 ГВт електрогенерації. І, звичайно, наша амбітна, але цілком реалістична мета, – створити умови, щоб добудувати ще 1 ГВт додаткової електрогенерації.

Щодо заходів в енергетиці, які мають сприяти, щоб український бізнес все-таки продовжив свої оптимістичні очікування з приводу діяльності в Україні. Ми розширили державну програму «Доступні кредити 5-7-9%», надавши можливість витратити отримані за програмою кошти на енергозберігаюче обладнання, газотурбінні, газопоршневі генераційні установки. Банки зараз також виходять з централізованою програмою, яка дозволить купувати когенераюче обладнання.

Стосовно населення. Ми очікуємо, що з 1 липня також запрацює безвідсотковий кредит для придбання сонячних панелей та акумуляторних систем зберігання енергії *Energy Storage*. Тож ми маємо ряд заходів для стабілізування енергетичної системи. До того ж на наступне пленарне засідання депутатам буде запропоновано для голосування законопроект, який передбачає звільнення від сплати ПДВ та мита на енергогенеруюче, енергозберігаюче обладнання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається народному депутату Вороньку Олегу Євгенійовичу, депутатська група «Відновлення України». Будь ласка.

ВОРОНЬКО О.Є., член Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (одномандатний виборчий округ № 103, Кіровоградська область, політична партія «Слуга народу»). Доброго ранку! Прошу передати слово колезі пану Бурмічу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Анатолій Бурміч. Будь ласка.

БУРМІЧ А.П., член Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Опозиційна платформа – За життя»). Шановна Юліє Анатоліївно, у своєму виступі ви сказали дуже важливу річ, що і Президент, і Кабінет Міністрів визначили пріоритети щодо збільшення експорту внутрішнього виробництва і залучення інвестицій. Звичайно, в умовах війни це не дуже просто, я розумію.

Скажіть, будь ласка, як до цього ставляться можливі інвестори і що робить уряд, щоб їх заохочувати? Я маю на увазі страхування бізнесу. Сьогодні йде війна, як уряд має намір виходити з цієї ситуації?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. Для бізнесу під час війни було фіналізовано ряд інструментів, а саме: індустриальні парки, які вже сьогодні працюють, і є можливість подавати заявки до Міністерства економіки, щоб отримати компенсацію за підключення до електромереж; так звані інвестняні – це підтримка значних інвестицій (від 12 мільйонів євро), також є можливість подавати заявки, щоб отримати на проект до 30 відсотків від капітальних вкладень.

Щодо військових ризиків. Ви цілком праві, що це одна з перших вимог, яку висували до нас як українські, що не менш важливо, так і міжнародні інвестори, з приводу приходу в Україну.

Хочу сказати, що за 2,5 року повномасштабної війни ця тема вже еволюціонувала, і на сьогодні ми маємо підтримку з боку міжнародних партнерів – DFC, MIGA, які вже страхують інвестиції в Україні. Також я вдячна

депутатам, що ми фіналізували зміни до закону про експортно-кредитне агентство, якими надали можливість страхувати сьогодні інвестиції в Україні.

Отже, у нас всі інструменти наявні.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається народному депутату Вельможному Сергію Анатолійовичу, депутатська група «Довіра». Будь ласка.

ВЕЛЬМОЖНИЙ С.А., член Комітету Верховної Ради України з питань транспорту та інфраструктури (одномандатний виборчий округ № 112, Луганська область, самовисуванець). Прошу передати слово Ярославу Железняка.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я перепрошую, це час депутатських фракцій і груп. Тому, будь ласка... Друзі, у вас на наступне буде? Я вам надам...

Дивіться, зараз виступи від депутатських фракцій і груп, тобто можна передавати слово в межах фракції або групи (*Шум у залі*). Повторюю: в межах фракції або групи (*Шум у залі*). Хвилини? Секунду. Зараз ми можемо входити в дискусію. Коли буде запитання від депутатів, передавайте слово, кому хочете. Не можна членів депутатських фракцій чи груп позбавляти права на запитання.

Хто від вашої депутатської фракції чи групи буде ставити запитання? (*Шум у залі*).

ВЕЛЬМОЖНИЙ С.А. Помінялися.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Що означає «помінялися»? Ні, друзі. Ваша депутатська фракція чи група не буде ставити запитання?

ВЕЛЬМОЖНИЙ С.А. Буде, коли поставить запитання фракція «Голос».

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тобто ви помінялися місцями?

ВЕЛЬМОЖНИЙ С.А. Між фракціями.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозуміло. Бо ви не можете передавати слово просто так. Тоді Железняк, фракція «Голос». Будь ласка.

ЖЕЛЕЗНЯК Я.І., перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Голос»). Пане Голово, я, чесно кажучи, не бачу... Насамперед хочу сказати, що зараз буде виступ з процедури, а потім буде запитання до пані Свириденко.

Якщо в Регламенті буде виписано, що не можна передавати слово, тоді ми казатимемо, що не можемо. Якщо ми хочемо зараз інтерпретувати Регламент як завгодно, давайте, тоді ця дискусія стане набагато складнішою. Ми з паном Вельможним помінялися щодо черговості питань, все. Пані Інна Совсун передасть йому слово. Прошу надати йому можливість поставити запитання.

Будь ласка, оновіть мені таймер, я поставлю запитання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Железняк, фракція «Голос». Будь ласка.

ЖЕЛЕЗНЯК Я.І. Дякую. Юліє Анатоліївно, у мене до вас два запитання: перше – як до міністра економіки, друге – як до Першого віце-прем'єр-міністра.

Перше. Напевно, для вас не секрет, що я не є фанатом ідеї кешбеку за українські товари, вважаю, що це хибна ідея. Але, тим не менше, хотів би від вас почути, які плани у Міністерства економіки, які строки, які джерела покриття і скільки це буде коштувати державному бюджету?

Друге. Скажіть, будь ласка, Конгрес два місяці тому проголосував докредит або грант Україні на 7,8 мільярда доларів. Ми не бачимо досі умов під ці гроші, а головне, які реформи нам треба виконувати. Я хочу, щоб ви відповіли, який статус зараз цих перемовин. Тільки дуже прошу обійтися без казок про матрицю реформ, ми їх чули від уряду, вони не дуже допомагають зрозуміти ситуацію.

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Ярослав, можна перепитати? Друге запитання, як ви кажете, як до віце-прем'єр-міністра, стосується грантової угоди з ким? (*Шум у залі*). З США?

Що стосується кешбеку. Ви знаєте, у нас запрацював кешбек на сільгосптехніку, і за попередні роки, коли ця програма працювала, удвоє збільшилося техніки українського виробництва. Є ідея запровадження кешбеку на українські товари, ми її опрацьовуємо. Зараз працюємо над нормативним документом, з фіналізованою редакцією якого ми вийдемо, сподіваюся, упродовж місяця. Думаю, у вас буде можливість долучитися до обговорення основних параметрів цієї програми, запуск якої, гадаю, відбудеться на початку вересня.

Щодо другого запитання. Можливо, доречно пізніше передати слово представнику Міністерства фінансів, думаю, вони володіють більшою інформацією щодо кредитної угоди, тих, як ви кажете, зобов'язань, які ми як уряд маємо виконати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Передали слово. Будь ласка.

ШМИГАЛЬ Д.А., *Прем'єр-міністр України.* Пане Голово, якщо можна, я відповім.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка.

ШМИГАЛЬ Д.А. Дякую.

Юридичний документ – угода щодо надання Україні кредиту. Звичайно, кредит на дуже пільгових умовах. Угоду підписано і з американської, і з української сторін. Ми уповноважили відповідну особу на підписання такого договору. На сьогодні нами надіслано лист за підписами Прем'єр-міністра і міністра фінансів до Казначейства США щодо розподілу на чотири місяці рівними частинами відповідної суми траншу до українського бюджету – по 1,95 мільярда доларів. І ніяких інших...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Колтунович Олександр Сергійович, депутатська група «Платформа за життя та мир». Будь ласка.

КОЛТУНОВИЧ О.С., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Опозиційна платформа – За життя»). Дякую. Юліє Анатоліївно, назвіть два конкретні фінансово-економічні механізми щодо врегулювання енергетичної кризи, яка на сьогодні є в Україні.

Перше. У нас на нараді Прем'єр-міністр обіцяв, що буде кредитування, державні гарантії щодо відновлення зруйнованої енергетичної інфраструктури до початку опалювального сезону. Нас цікавлять конкретні строки, коли розпочнеться це кредитування, адже не за горами старт опалювального сезону. Ви знаєте, що для його проходження необхідно 18 ГВт, а маємо лише 9 ГВт, що лягло 80 відсотків теплоенергетики і таке інше.

Друге питання стосується кризи на енергоринку. Між учасниками сформувався 54 мільярди гривень заборгованості, вони не раз зверталися до нас щодо взаємозаліку. Коли конкретно проводитиметься і реалізовуватиметься відповідний механізм щодо врегулювання цієї ситуації?

Дайте, будь ласка, відповіді на два конкретні...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка, Юліє Анатоліївно.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Щодо енергетики. Як я вже зазначала, у нас є програма «Доступні кредити 5-7-9%», де передбачено ліміт – 150 мільйонів гривень. Є звичайне, зрозуміле кредитування бізнесу державними і комерційними українськими банками, які упродовж наступних тижнів мають вийти із стандартизованим продуктом саме для того, щоб відновити зруйновану інфраструктуру. Крім того, ми окремо працюємо щодо зруйнованих великих об'єктів, шукаємо можливості, як їх відновити, тому що на відновлення таких об'єктів буде спрямовуватися допомога й міжнародних партнерів, яким ми передали весь список зруйнованого обладнання, яке вони нам збираються передавати в якості допомоги (*Шум у залі*). Ми це маємо встигнути зробити до опалювального сезону. Ви цілком правильно сказали, у нас зруйновано половину

генерацій. Тому очевидно, що для нас це питання виживання країни, насамперед економіки.

Щодо взаємозаліку, ми працюємо, щоб зменшити борги на ринку, розуміючи, що це один із факторів залучення в енергетику саме інвестицій.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Буде ще відповідь? Ви задоволені. Дякую. Йдемо далі.

Нарешті Вельможний Сергій Анатолійович, депутатська група «Довіра». Будь ласка.

ВЕЛЬМОЖНИЙ С.А. Луганщина, депутатська група «Довіра». У мене питання не від себе, а від мільйонів переселенців, які втратили все та вимушені починати життя наново. У цьому році більшість з них були позбавлені соціальних виплат, проте ситуація з працевлаштуванням не покращилася. Людям потрібно винаймати житло, купувати продукти, одягати і навчати дітей. У наш час це коштує десятки тисяч гривень. Тож запитання таке. Для економіки нашої держави важливо офіційне працевлаштування громадян. Скільки переселенців було влаштовано за допомогою держави? Скільки ВПО відкрили за підтримки державних програм свої малі та середні бізнеси? Яким чином держава стимулює позитивний вплив на економічну ситуацію, залучаючи ВПО до офіційного працевлаштування?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. З початку року, якщо ми кажемо виключно про таку інституцію як Державна служба зайнятості, було працевлаштовано 33 тисячі ВПО. Також у нас діє програма, за якою ми компенсуємо роботодавцям частину витрат на оплату праці для ВПО. Такою програмою в цьому році скористалися 6,5 тисяч осіб.

З приводу грантів, думаю, я зможу вам окремо надати цю інформацію, щодо мікрогрантів – це одна з найбільш дієвих і найбільш масштабних програм, тому стосовно ВПО, якщо можна, я окремо надам інформацію.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Народний депутат Бондар Михайло Леонтійович, фракція політичної партії «Європейська солідарність». Будь ласка.

БОНДАР М.Л., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (одномандатний виборчий округ № 119, Львівська область, політична партія «Європейська солідарність»).
Прошу передати слово Олексію Гончаренку.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Олексій Гончаренко. Будь ласка.

ГОНЧАРЕНКО О.О., член Комітету Верховної Ради України з питань бюджету (одномандатний виборчий округ № 137, Одеська область, самовисуванець). Добрий день! Питання щодо бронювання.

Перше питання до пані Свириденко щодо бронювання працівників оборонно-промислового і аграрно-промислового комплексів, ну, із зрозумілих причин. Зараз сезон врожаю. Як це відбувається? Це дуже важливе питання, вирішення якого має бути забезпечене.

І друге питання до міністра внутрішніх справ Клименка. По-перше, шанований пане міністре, парламент викликав вас до Верховної Ради. «Година запитань до Уряду» – це не той формат. Отже, прошу вас виконати запрошення Верховної Ради як найвищого представницького органу держави і прийти вже в інший пленарний тиждень. По-друге, питання щодо бронювання. Звичайно, працівники ДСНС мають бути стовідсотково заброньовані. Очевидно, рятувальники, пожежники сьогодні дуже необхідні. Однак відповідно до постанови уряду – до 50 відсотків. Ви повідомили в соцмережах, що начебто є рішення – до 90 відсотків. Документа ми не бачили, тож все-таки підтвердіть, будь ласка, інформацію про 90 відсотків. І чому не 100 відсотків, якщо є така потреба?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. Щодо бронювання. Ви знаєте, що урядом нещодавно було внесено зміни до постанови [№ 76](#), якими дозволено бронювати до 100 відсотків працівників енергетики. Те саме стосується й працівників оборонно-промислового комплексу, які можуть бути заброньовані до 100 відсотків.

Дозволю собі прокоментувати також бронювання співробітників ДСНС. У нас єдиний зрозумілий підхід до всіх органів державної влади, який передбачає бронювання до 50 відсотків від військовозобов'язаних на підприємствах працівників. Але саме за згодою Міністерства оборони відсоток заброньованих може бути збільшено, якщо відповідний міністр звертається за таким погодженням. Це вписано в останніх змінах до постанови № 76.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Далі – міністр Клименко. Будь ласка.

КЛИМЕНКО І.В., міністр внутрішніх справ України. Добрий день! Що стосується ДСНС. Я не розумію, чому хвилюють лише працівники ДСНС. У постанові № 76 працівники ДСНС ідуть паралельно з працівниками Нацполіції. Мабуть, доля поліцейських не хвилює на вулицях.

Стосовно працівників ДСНС. Ще раз хочу заявити, що 13 червня цього року було офіційне звернення міністра внутрішніх справ до міністра оборони, який 14 червня був відсутній, і тимчасово виконуючий обов'язки міністра оборони пан Гаврилюк підписав лист щодо погодження Міністерством оборони рішення про бронювання 90 відсотків працівників ДСНС.

Щоб потім не виникало ніяких запитань, після повернення з відрядження пан Умеров учора, 20 червня, продублював цей лист. Тому, пане народний депутате, вам буде направлено два листи – погодження Міністерства оборони від 14 червня і від 20 червня. Цьому передували наші консультації й наші...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Ігорю Володимировичу. Йдемо далі.

Скороход Анна Костянтинівна, депутатська група «Партія «За майбутнє».
Будь ласка.

СКОРОХОД А.К., член Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (одномандатний виборчий округ № 93, Київська область, політична партія «Слуга народу»). Пані Юліє, моє питання стосується внутрішньо переміщених осіб. Як ви знаєте, у нас багато ВПО з окупованих територій. На сьогодні вони не отримують ніякої компенсації за зруйноване чи втрачене житло. Виходить, що люди, які зберегли вірність, обрали Україну просто викинуті на вулиці, тому що та допомога, яка є, мізерна і не дає їм можливості нормально існувати.

Скажіть, будь ласка, що ви робите для того, щоб виправити цю ситуацію? Чи передбачаються кошти на компенсацію тим людям, житло яких зруйноване на окупованих територіях і чи будуть збільшуватися для них виплати, щоб вони не покидали країну?

СВИРИДЕНКО Ю.А. Я проситиму відповісти на це запитання Ірину Андріївну Верещук.

ВЕРЕЩУК І.А., віце-прем'єр-міністр України – міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Дякую за запитання. Ви праві, проблема є, тому що коштів не вистачає, але питання не лише в коштах, а й у законодавчому врегулюванні. Бо станом на сьогодні, дійсно, те житло, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях (ТОТ), неможливо визначити як зруйноване чи пошкоджене. Отже, Мінінфраструктури невдовзі внесе проект постанови, і, сподіваємося, на наступному тижні його буде прийнято, що дозволить таке житло вносити до реєстру пошкодженого майна, – житло, яке знаходиться на ТОТ і на території активних бойових дій. І вже після цього ми можемо говорити про кошти, які будуть закладені для компенсації за зруйноване житло.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Шановні колеги, залишається ще 9 хвилин на виступи від депутатських фракцій і груп. Прошу представників депутатських фракцій і груп записатися на запитання по другому колу. У нас ще є 9 хвилин, далі будуть запитання від народних депутатів. Будь ласка, записуємося.

Крейденко Володимир Вікторович, фракція «Слуга народу». Будь ласка.

КРЕЙДЕНКО В.В., заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань транспорту та інфраструктури (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Добрий день! У мене запитання щодо програми «Оселя». Уже майже три роки в країні не будуються житлові будинки.

Питання до Першого віце-прем'єр-міністра. Я вважаю, що життєво необхідно збільшити вік будинків і квартир, які можуть придбати наші співгромадяни за цією програмою, і, можливо, додати туди до пільгових умов ще й держслужбовців.

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Хочу нагадати, коли ми запускали програму «Оселя», перша хвиля стосувалася військовослужбовців, медиків, вчителів і наукових співробітників, далі ми поширили дію цієї програми на всі категорії громадян. Єдиний критерій – це або відсутність власного житла, або житло меншої площі.

На сьогодні видано 11 тисяч іпотечних кредитів. За останньою аналітикою Національного банку це по суті єдина іпотечна програма, яка діє в країні. Половина цих кредитів була видана в цьому році. Понад 50 забудовників приєдналися. Для того щоб будувати житло, треба збільшувати не вік, під який можуть підпадати ці об'єкти, а навпаки первинку і закривати вторинний ринок. Тоді це буде стимул і тоді це буде... Так, з одного боку, на першому етапі це, безумовно, звужить пропозицію, але це матиме більший економічний ефект, тому що частка будівництва у ВВП становить менше 1 відсотка. У сусідніх країнах – 6-7 відсотків. Тож, очевидно, треба її переформатувати, але не розширити, на жаль, як ви пропонуєте, вік на вторинці, а сфокусуватися на первинному ринку.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Хлапук Максим Миколайович, фракція «Голос». Будь ласка.

ХЛАПУК М.М., член Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Голос»). Добрий день! Шановна пані Юліє, у мене питання щодо завершення реформи корпоративного управління в «Енергоатомі». Після успішно проведеної корпоратизації залишається один дуже простий, але визначний крок – це призначення незалежної наглядової ради з подальшим обранням нового правління включно з головою правління.

Прошу вас поінформувати щодо етапу завершення формування наглядової ради. Які подальші кроки вживатимуться?

Окремо хочу запитати з приводу приведення у відповідність із вимогами нового закону про реформу корпоративного управління статутів господарських товариств, де понад 50 відсотків акцій належить державі.

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. Дійсно, я також маю подякувати народним депутатам, зокрема членам Комітету з питань економічного розвитку, які допомогли нарешті фіналізувати реформу корпоративного управління прийняттям відповідного закону. Сьогодні на засіданні уряду має бути затверджено склад наглядової ради, після чого відбуватимуться всі подальші необхідні процедури стосовно обрання керівника підприємства.

Дякую (*Шум у залі*).

Так, усі підприємства цим займаються.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Цимбалюк Михайло Михайлович, фракції «Батьківщина». Будь ласка.

ЦИМБАЛЮК М.М., *перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»).* Дякую. Фракція «Батьківщина». Шановна Юліє Анатоліївно, у мене два питання.

Перше. Сьогодні як у Верховній Раді, так і в суспільстві дискутується тема економічного бронювання. Успішний фронт може бути тоді, коли успішна економіка. Ваша особиста думка і що планує уряд робити в цьому напрямі?

Друге. «Зроблено в Україні», як і «Купуй українське» – це не лише позитивні гасла, а й програми, які ще з давніх-давен були популярними в Україні. Дякую вам за втілення цієї програми. Ми бачимо, як через центри зайнятості, які зараз реформуються, ця тема втілюється в життя.

Тож у мене таке запитання. Які ваші плани на майбутнє щодо реалізації таких програм і взагалі щодо роботи центрів зайнятості? Які можливі програми щодо підтримки ветеранів і таке інше?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Напевно, я почну з центрів зайнятості. Дійсно, на базі центрів зайнятості ми почали відкривати офіси, які мають назву «Зроблено в Україні». Це частина великої державної економічної політики. Ці офіси насамперед все-таки спрямовані на малі підприємства і мікропідприємства, які хочуть отримати доступ до інформації щодо фінансування, грантових програм, програм з облаштування робочих місць. До кінця року ми плануємо відкрити по Україні понад сто таких центрів.

Щодо аудиту центрів зайнятості. За допомогою Європейського банку реконструкції та розвитку, як ми й обіцяли на засіданні комітету, ми вже завершили аудит. На наступному тижні плануємо проговорити це з головою комітету і внести на розсуд комітету наші плани щодо реформування. Тому що вочевидь центр зайнятості не завжди може конкурувати з приватними агентствами з працевлаштування. Думаю, фокус центрів зайнятості має бути спрямований на соціально вразливі верстви населення. Насамперед це молодь, яка

шукає перше робоче місце, ветерани, особи з інвалідністю. Саме це ми й плануємо разом з вами, з головою комітету, сподіваюся, спочатку обговорити на засіданнях.

Щодо питання економічного бронювання. Для нашого міністерства основним стейкхолдером є, звичайно, бізнес, і на всіх зустрічах вони просять запровадити економічне бронювання, яке дасть дуже зрозумілий, прозорий алгоритм. Але, мені здається, в суспільстві це настільки сенситивна тема, що все-таки треба провести більш широкий діалог, почути насамперед військових, а потім приймати рішення.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слово надається Німченку Василю Івановичу, депутатська група «Платформа за життя та мир». Будь ласка.

НІМЧЕНКО В.І., *перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань правової політики (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Опозиційна платформа – За життя»).* Прошу передати слово народному депутату від «групи виживання» пану Колтуновичу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Кому? Я не почув. Колтуновичу?
Колтунович. Будь ласка.

КОЛТУНОВИЧ О.С. Дякую. Шановна Юліє Анатоліївно, незважаючи на макроекономічні ілюзії зростання, ми маємо стагфляційну боргову кризу. У зв'язку із зростанням тарифу на електричну енергію нас цікавить: перше – інфляційний прогноз; друге – як це відобразиться на економічній активності; третє – як це відобразиться на субсидіарній політиці з урахуванням дефіциту бюджету і, безумовно, як вплине на зростання заборгованості за житлово-комунальні послуги, цей показник також зростає. Зважаючи, що ви представляєте економічний блок, велике прохання спробувати згенерувати цифровий контент у відповіді на моє запитання. Це перше.

Друге. Це питання, на яке ви вже частково сьогодні відповідали, стосується економічних кластерів. Яка буде доля промислового виробництва і промисловості (думаю, не потрібно актуалізувати питання про важливість промисловості в економіці України) саме в економічних кластерах, пропонованих Міністерством економіки?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Саме розвиток промислового виробництва лежить в основі політики «Зроблено в Україні». Усі програми, які ми реалізуємо в рамках цих ініціатив, інструменти, які ми запроваджуємо, мають стимулювати і стимулюють промислове виробництво, серед яких: програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка на сьогодні переформатована з акцентом саме на переробку; гранти на переробку, які ми як держава сьогодні надаємо у співвідношенні 80 на

20 відсотків для деокупованих територій і 50 на 50 відсотків – для решти територій; програма підтримки індустріальних парків, яка знову-таки сприяє розвитку промисловості, розширенню локалізації. Сьогодні, до 28 числа, ми отримуємо заявки від виробників, щоб привести у відповідність реєстр щодо локалізації, з приводу чого, зокрема й ви, зверталися до нас.

Щодо кешбеку на сільгосптехніку, знову-таки, це підтримка українського виробника. Крім того, ми працюємо з міжнародними партнерами, які сьогодні надають нам підтримку, і ми їх направляємо на те, щоб при наданні донорської допомоги, наприклад, постачанні машин для гуманітарного розмінування, все-таки пріоритет надавався українському виробникові. Наведу конкретний приклад на тих самих машинах, якими і ми, і ДСНС, і Міністерство оборони займаємося дуже активно. Коли почалася повномасштабна війна, Україна взагалі не виробляла машин для розмінування. Сьогодні є три виробники, які розвинули своє виробництво саме через комбінацію десь грантової, десь кредитної підтримки. А взагалі, промислове виробництво – це фокус уряду, «Зроблено в Україні» – це про підтримку промислової політики, несировинний експорт стимулювання – це окремий великий блок.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Шановні колеги, час, відведений на запитання від депутатських фракцій і груп та відповіді на них завершено. Прошу народних депутатів записатися на запитання до доповідача. Хочу нагадати і проситиму дотримуватися Регламенту, ставити питання з теми, яка погоджена на засіданні Погоджувальної ради.

Микиша Дмитро Сергійович, фракція політичної партії «Слуга народу». Будь ласка.

МИКИША Д.С., член Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування (одномандатний виборчий округ № 181, Харківська область, політична партія «Слуга народу»). Прошу передати слово Разумкову.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Разумков. Будь ласка.

РАЗУМКОВ Д.О., народний депутат України (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Дякую. Пане Прем'єр-міністре, ви під час попередньої «години запитань до Уряду» сказали неправду, просто кажучи, збрехали, коли сказали, що уряд навіть не розглядає питання збільшення податків. Після цього виступив голова Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики і сказав, що ми готуємося до прийняття дуже важких рішень. Які це будуть рішення? Назвіть конкретні показники. Коли ви внесете відповідний законопроект? До чого готуватися українському суспільству? Це перше.

Друге питання до міністра економіки. Скажіть, будь ласка, яким чином друге підвищення тарифів вплине на економіку і на спроможність українського суспільства? Яким чином друге збільшення податків вплине на економіку держави, на стейкхолдерів, як ви сказали? І як відсутність стабільної податкової політики вплине на залучення інвестицій в Україну, на які ми всі, окрім вас, розраховуємо?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка, відповідайте.

ШМИГАЛЬ Д.А. Повторюю, ми не починали на рівні уряду офіційних обговорень щодо збільшення податків. Особисто я не був залучений до жодної такої наради.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка, Юліє Анатоліївно.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Середньорічну інфляцію, як я вже сказала, ми прогнозуємо на рівні 5,4 відсотка. Щодо річної інфляції, у нас базовий сценарій – 8,3 відсотка, ми його поки що не змінювали.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Кальченко Сергій Віталійович, фракція «Слуга народу». Будь ласка.

КАЛЬЧЕНКО С.В., голова Комітету Верховної Ради України з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Прошу передати слово Максиму Дирдіну.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Максим Євгенович Дирдін. Будь ласка.

ДИРДІН М.Є., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань правової політики (одномандатний виборчий округ № 132, Миколаївська область, політична партія «Слуга народу»). Добрий день! Юліє Анатоліївно, у мене до вас два запитання.

Підприємства скаржаться на брак кадрів. Як уряд збирається це питання вирішувати? Це перше.

Друге. Є постанова № 76 Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року. Одним із її критеріїв є розмір середньої заробітної плати за останній календарний квартал, який повинен бути не менший розміру середньої заробітної плати в регіоні за IV квартал 2021 року. На мій погляд, на погляд і працівників Миколаївської області, і підприємців України цей критерій є некоректним з багатьох причин. Чи не краще було б порівняти середню зарплату по галузях за аналогічний період по Україні? Будь ласка, вивчіть це питання.

Прошу моє запитання вважати депутатським зверненням до Кабінету Міністрів України.

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. Щодо запитання про внесення змін до постанови № 76, яка регулює бронювання, ви, дійсно, праві. Одним із критеріїв є розмір середньої заробітної плати в розрізі регіонів. Думаю, ми вивчимо, чи можливо застосовувати цей середній рівень, наприклад, в розрізі секторів: аграрна промисловість, переробна промисловість. Ми вивчимо питання, чи доцільно це застосовувати і який буде ефект.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Бакумов Олександр Сергійович, фракція «Слуга народу». Будь ласка.

БАКУМОВ О.С., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (одномандатний виборчий округ № 173, Харківська область, політична партія «Слуга народу»). Дякую. Шановний пане головуючий, шановний Прем'єр-міністре, шановний уряде! Безумовно, позитивним у розвитку економіки, у тому, що сприяє її розвитку, є економічна безпека. Ми маємо її щодня забезпечувати, щоб економіка працювала відкрито і якісно.

Останнім часом ми спостерігаємо ряд моментів, пов'язаних із діяльністю так званих кол-центрів. Учорашня ситуація в Дніпрі. Подивіться, що відбувається. Де реакція держави? Я не хочу звинувачувати конкретний правоохоронний орган, але де та економічна безпекова складова, яка припинить залучення неповнолітніх, у яких фактично перше місце роботи – це шахрайська організація? Ці люди завтра виростуть, прийдуть у суспільство. Ким вони будуть? Кого ми виховуємо? Прошу міністра освіти і науки звернути на це увагу! (*Оплески*).

ГОЛОВУЮЧИЙ. Якщо хтось бажає виступити щодо цього питання, будь ласка (*Шум у залі*). Дякую. Добре. Йдемо далі.

Княжицький Микола Леонідович, фракція політичної партії «Європейська солідарність».

КНЯЖИЦЬКИЙ М.Л., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики (одномандатний виборчий округ № 116, Львівська область, політична партія «Європейська солідарність»). Дякую, пане Голово. Прошу передати слово колезі Вікторії Сюмар.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Вікторія Сюмар. Будь ласка.

СЮМАР В.П., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Європейська солідарність»). Дякую, пане Голово. Шановна пані Перший віце-прем'єр-міністр, знаєте, економіка – це насамперед про людей. І ви сказали, що в нас досить складна ситуація з трудовими резервами. Я боюся і наші закордонні партнери також, чи не чекати їм уже восени наступної хвилі українських біженців, що суттєво погіршить і ситуацію з трудовими резервами, і, очевидно, знову зменшить український ринок.

Мене цікавить таке досить комплексне питання. Як уряд бачить демографічну політику в Україні? Що насамперед сьогодні робиться, щоб не було цієї нової хвилі біженців, щоб жінки з дітьми не виїжджали? Як буде забезпечено освітній процес восени? Тому що відповідь на ці питання люди насправді чекають від нас вже сьогодні. Чи, дійсно, є гарантії, що діти не замерзнуть у школах? Як відбуватиметься стимулювання дрібного бізнесу? І тут досить актуальне питання щодо збільшення податків. Чи розглядаються основи якоїсь еміграційної політики, хто у нас може бути ще працівниками?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. На сьогодні саме Міністерство соціальної політики опрацьовує питання демографічної стратегії, якщо ми кажемо про стратегічні документи. Я можу вам відповісти з приводу своєї частини – щодо тих проектів, які ми сьогодні реалізуємо в рамках держави, і роботи центрів зайнятості. Насамперед це питання, пов'язані з навчанням і перенавчанням працівників, щоб дати можливість бізнесу бути забезпеченим кваліфікованими кадрами. Тому що на ринку праці ми стикнулися з питанням структурного безробіття, коли навички і досвід працівників не відповідають вимогам роботодавців. Відповідь на це структурне безробіття, на цей стан економіки може дати лише навчання і перенавчання. Ми як держава через Державну службу зайнятості видаємо ваучери на навчання – до 30 тисяч гривень. Це можливість отримати додаткову кваліфікацію, професію і мати можливість бути працевлаштованими. Лише в цьому році станом на зараз цим скористалися 10 тисяч людей, у минулому році їх було більше – 15 тисяч.

Окремий напрям – це перенавчання жінок, тому що у всіх війнах роль жінки під час війни переосмислювалася. І в цьому нам допомагають, у тому числі й наші міжнародні партнери. На останньому заході, на конференції URC 2024, були дуже конкретні й прикладні *deliveries*, результати, серед яких оголошено так званий *Skills Alliance*, коли наші партнери об'єдналися, щоб допомагати в перенавчанні українців.

Вартість такої програми – 700 мільйонів євро. Ми підписали угоду, що дуже важливо, з урядом Литви. Це такий пілотний проект, який дасть змогу перенавчати українців, які проживають за кордоном, щоб потім їх брати на роботу в міністерства, відомства, аби таким чином цей міст з Україною не втрачався.

Думаю, щодо підготовки освітнього процесу може доповісти, якщо можна, міністр освіти.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Не можна, тому що ви вичерпали 2 хвилини на відповідь, йдемо далі (*Шум у залі*).

Шановні колеги, запитаєте пізніше, я не можу давати більше 2 хвилин.

Маріковський Олександр Валерійович, фракція «Слуга народу». Будь ласка.

МАРІКОВСЬКИЙ О.В., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Шановна Юліє Анатоліївно, щиро вдячний вам за послідовну, конструктивну політику щодо захисту та розвитку вітчизняного виробника. Ми разом з членами Технологічних сил України проводимо економічний клуб, де збираємо ключових виробників дронів.

У нас є така проблема щодо дронів. У Міністерстві оборони та Генштабі кажуть, що всі вироблені в Україні дрони мають іти на фронт. Ми створили монополію державного замовлення. Ті виробники, які не мають державного замовлення, але здатні виробляти в три, в п'ять, в п'ятнадцять разів більше, не можуть нікуди діти свої вироби, не можуть їх експортувати через штучне обмеження. Чи готове Мінекономіки підтримати і зкомунікувати з Генштабом, Міноборони щодо якоїсь перехідної позиції: або експорту залишків, або масштабування за кордон виробників, або контрольованого кордону, де є країни НАТО і таке інше...

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую за запитання. Це компетенція Міжвідомчої комісії з питань військово-технічного співробітництва та експортного контролю, куди входять представники, зокрема Міністерства економіки, Міністерства оборони, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки. Саме вони й розглядають питання можливого відкриття експорту за якимись окремими позиціям. Треба, щоб це питання насамперед потрапило до порядку денного цієї міжвідомчої комісії.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слово надається народному депутату Костюху Анатолію Вячеславовичу, фракція політичної партії «Слуга народу». Будь ласка.

КОСТЮХ А.В., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Прошу передати слово Федієнку Олександрю Павловичу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Олександр Павлович Федієнко.

ФЕДІЄНКО О.П., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Шановна Юліє Анатоліївно, шановний Денисе Анатолійовичу! Ми багато кажемо, що війна – це сили та засоби. Сили – це наші військовослужбовці, військовозобов'язані, засоби – це ті підприємства, які щось виробляють. Дякую вам за постанову № 76, вона, дійсно, крута, але станом на сьогодні в нас є проблема, коли військовозобов'язані працівники оборонних підприємств або підприємств, визначених критично важливими, приходять до центрів комплектування, щоб актуалізувати дані про себе, і їх мобілізують. Це проблема. Коли все-таки це буде вирішено шляхом внесення змін до законодавства або шляхом внесення змін до постанови? Це перше.

Друге питання – це розширення дії постанов [№ 262](#), [№ 560](#). Йдеться про людей з інвалідністю, коли постанова № 560 змінює і розширює чинне законодавство, і постанова № 262... Стосовно людей 20-річного віку, законом заборонено їх мобілізацію, окрім добровільного...

СВИРИДЕНКО Ю.А. Щодо постанови [№ 76](#), ви бачили всі останні зміни. Щодо питання мобілізації, думаю, доречно його спрямувати заступнику міністра оборони.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Наталіє Фернандівно, будь ласка.

КАЛМИКОВА Н.Ф., заступник міністра оборони України. Щодо постанови № 560, зміни стосовно догляду за особами з інвалідністю вже прийнято і приведено у відповідність із законом.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Я знаю, що така депутатська ініціатива є в профільному комітеті, її обговорюють, щоб закріпити це на рівні закону.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Захарченко Володимир Васильович, фракція політичної партії «Слуга народу». Будь ласка.

ЗАХАРЧЕНКО В.В., член Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (одномандатний виборчий округ № 31, Дніпропетровська область, політична партія «Слуга народу»). Прошу передати слово Ключку Андрію.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Андрій Андрійович Ключко. Будь ласка.

КЛОЧКО А.А., член Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Добрий день! Сьогодні ми вже почули деяку відповідь, але в мене питання щодо програми «Зроблено в Україні», яку запустили в лютому. Чи є якісь перші результати? Це перше.

Друге. Скажіть, будь ласка, в рамках траншів, які плануються, і в рамках Плану України, скільки і яких законів треба буде Верховній Раді прийняти цього року?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. Щодо Плану *Ukraine Facility*, до кінця року, здається, це п'ять або шість законів, які ми будемо окремо обговорювати. Я вдячна, що вчора знайшли консенсус з нашими міжнародними партнерами, і з народними депутатами, був проголосований надзвичайно важливий Закон «Про Бюро економічної безпеки України», який є вимогою одразу двох програм, і *Ukraine Facility*, і Міжнародного валютного фонду.

Якщо ми кажемо про прийняття законів до кінця року, там є питання щодо внесення змін до Закону України «Про державну службу», два закони щодо природоохоронного напрямку ви проголосували вчора, тому до кінця року залишилося прийняти п'ять законів.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Гончаренко Олексій Олексійович. Будь ласка.

ГОНЧАРЕНКО О.О. Питання до пана Шмигалья. Шановний пане Прем'єр-міністре, зверніть на мене увагу, будь ласка, я звертаюся до вас.

Перше. Якщо парламент запрошує членів уряду до Верховної Ради, будь ласка, проконтролюйте, щоб вони приходили, бо це їхній обов'язок, а не бажання.

Друге. Ще 12 квітня уряд ухвалив рішення, щоб військовослужбовцям надавати іпотеку і компенсацію за підписання першого контракту. Сьогодні 21 червня, тобто минуло 2,5 місяця, а рішення у вигляді постанови немає до цього часу, ці виплати не здійснюються. Коли нарешті почнуться виплати?

Третє. Постанова № 560 щодо бронювання і відстрочки не відповідає закону. Ви в ній порушили права батьків, які утримують трьох і більше дітей, осіб, які доглядають за інвалідами, членів сімей зниклих безвісти. Будь ласка, виправте це негайно.

Дякую.

ШМИГАЛЬ Д.А. Дякую. Нагадаю, що всі виплати військовослужбовцям в Україні здійснюються відповідно до чинного законодавства, до тих параметрів, які в ньому виписано.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Літвінов Олександр Миколайович, фракція політичної партії «Слуга народу». Будь ласка.

ЛІТВІНОВ О.М., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування (одномандатний виборчий округ № 178, Харківська область, політична партія «Слуга народу»). Руслане Олексійовичу, прошу передати слово Михайлюк Галині.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Галина Олегівна Михайлюк. Будь ласка.

МИХАЙЛЮК Г.О., заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Пані Перший віце-прем'єр-міністре, скажіть, будь ласка, як компаніям отримати гроші від *Ukraine Facility*, а також які практичні результати від URC 2024 для регіонів?

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую. В рамках *Ukraine Facility* був підписаний альянс щодо підтримки регіонального розвитку, надана сума – 2 мільярди євро. Думаю, що одним із найважливіших практичних аспектів і результатів конференції URC 2024 є створення *Project Preparation Facility*, тому що найбільший запит від регіонів, який був під час підготовки до конференції, це, на жаль, недостатня спроможність для підготовки якісних так званих *bankable* проектів, під які можна залучати кошти. Саме від Європейського банку реконструкції та розвитку, від Європейського інвестиційного банку і від Світового банку було оголошено про створення *Project Preparation Facility* для регіонів.

Щодо *Ukraine Facility*. Якщо це великі проекти, компанії-заявники звертаються до Європейського банку реконструкції та розвитку, до Європейського інвестиційного банку, якщо це невеликі проекти, звернення відбувається через українські комерційні банки, які своєю чергою взаємодіють з *fresh money* для отримання *de-risking* операцій в Україні.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Іван Григорович Кириленко, фракція політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Будь ласка.

КИРИЛЕНКО І.Г. Прошу передати слово колезі Михайлу Волинцю.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Увімкніть, будь ласка, мікрофон Михайла Волинця.

ВОЛИНЕЦЬ М.Я., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»). Фракція «Батьківщина». У мене запитання скоріше до Прем'єр-міністра Дениса Анатолійовича Шмигала. Денисе Анатолійовичу, перше питання – це доступ стратегічних підприємств до електроенергії. Наприклад, у містах Добропілля, Мирноград Донецької області, де в зоні бойових дій знаходяться шахти, відключають електроенергію. Учора на підприємстві «Шахта «Алмазна» 153 гірників видавали на поверхню в аварійному режимі.

Друге питання – це збут вугілля. Якщо немає збуту вугілля, шахтарям не виплачується зарплата, вони не можуть розрахуватися за ту саму електроенергію і виникає замкнуте коло: шахти вимикаються, загазовуються, затоплюються. Можливо, це такий спосіб закриття шахт і ліквідації вугільної галузі? Тому що зима прийде...

Денисе Анатолійовичу, ви давали доручення провести нараду Першому віце-прем'єр-міністру, але прошу доручити її провести віце...

ШМИГАЛЬ Д.А. Дякую за ваше запитання. Нагадую, що шахти віднесені до об'єктів критичної інфраструктури, тому, звичайно, коли відключення неаварійне, не пов'язане з бойовими діями, незалежно від обставин шахти відключати не можна, і Міністерство енергетики працює в цьому напрямі. Це перше.

Друге. Стосовно збуту вугілля. Ми також зараз наповнюємо насамперед українські склади, тому що в будь-якому разі готуємося до зими, до опалювального сезону, відновлюємо обладнання. Якщо бачимо, що українські склади наповнені під зав'язку, ми відкрили можливість частково експортувати вугілля, щоб, дійсно, забезпечити роботу шахт і виплату зарплат шахтарям, економічне існування та економічний розвиток цих підприємств під час війни, зокрема й на відстані бойових дій.

Якщо у міністра енергетики є щось додати, прошу, Германе Валерійовичу.

ГАЛУЩЕНКО Г.В., міністр енергетики України. Дякую. Я, дійсно, можу підтвердити, що ніякого бажання закривати шахти в нас немає. До того ж сьогодні ми говоримо про те, що працюємо для підтримки тих шахт, які в робочому стані, насамперед з точки зору розуміння, що відновимо певний обсяг генерації, вугілля нам конче буде необхідне протягом опалювального сезону для функціонування енергосистеми.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Соболев Сергій Владиславович, фракція «Батьківщина». Будь ласка.

СОБОЛЄВ С.В., член Комітету Верховної Ради України з питань правової політики (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія *Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»*). Пані Юліє, пане міністре освіти, моє запитання стосується і сфери економіки і сфери освіти. Ми знаємо, які зараз лазівки вигадали, щоб уникнути мобілізації саме через освітні програми. Водночас у Запоріжжі, Харкові існує страшна потреба в спеціалістах саме на спеціальних виробництвах, включаючи об'єкти критичної інфраструктури, які мають здобувати професійно-технічну освіту. Чи не вважаєте ви, що треба розробити спеціальну програму саме на цей рік, можливо на наступний рік, у якій буде передбачена спеціальна процедура вступу осіб непризовного віку (до 25 років), тих, які вже заброньовано, тобто передбачена процедура вступу на ті спеціальності, у спеціалістах яких виникла потреба на підприємствах цих, можливо, інших регіонів? Ви знаєте, що ці області перебувають в умовах постійних бойових дій і там загальна процедура не працює.

Дякую.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Будь ласка.

ЛІСОВИЙ О.В., міністр освіти і науки України. Дякую за запитання. Отже, ми маємо діалог з рядом університетів, з підприємствами, з промисловими об'єктами щодо запровадження програм для вступу на відповідні спеціальності фахівців, яких потребують такі підприємства та об'єкти. Єдиною проблемою залишається сьогодні явище фіктивного навчання і вступу як на бакалаврат, так і в магістратуру чи аспірантуру з метою ухилення від мобілізації. Ми з Президентом України та Прем'єр-міністром проводили наради з цього приводу, а також домовилися з Комітетом з питань освіти, науки та інновацій щодо проведення засідання і вирішення питання, яким чином нам забезпечити потребу у фахівцях, але не допустити діри, яка дозволить легально використовувати систему освіти для ухилення від мобілізації.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Юліє Анатоліївно, якщо хочете додати... Ні, то рухаємося далі.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Рухаємося.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Юрчишин Ярослав Романович, фракція політичної партії «Голос». Будь ласка.

ЮРЧИШИН Я.Р., голова Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Голос»). Дякую. У мене запитання до Прем'єр-міністра і міністра культури та інформаційної політики. Ми стали свідками кричущих фактів щодо спроб введення цензури в державному медіахолдингу «Укрінформ».

Заява про те, що до цього не причетний Кабінет Міністрів України доцільна. Але чому не використати механізм, передбачений статутом «Укрінформу», щоб зняти будь-які питання, тобто почати процедуру створення наглядової ради цієї структури? Чи є такі плани і чи будуть здійснюватися такі кроки?

Дякую.

ШМИГАЛЬ Д.А. Якої структури, бо я не почув? Укрінформ? Прошу виконуючого обов'язки міністра культури та інформаційної політики України відповісти на це запитання.

КАРАНДЄЄВ Р.В., *тимчасово виконуючий обов'язки міністра культури та інформаційної політики України.* Добрий день, шановні колеги! Дякую за запитання. Так, справді, у Законі України «Про систему іномовлення в Україні» передбачено, що Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» повинно утворити наглядову раду. Свого часу, понад рік тому, було прийнято рішення і чомусь внесено зміну до статуту, внаслідок чого ліквідовано цей контрольний-наглядовий орган. Натомість зараз ми розробили нову редакцію статуту і повертаємо наглядову раду в «Укрінформ» як інструмент державного контролю, тим паче, це передбачено законодавством. Сподіваюся, що вже наприкінці цього тижня статут в новій редакції буде оприлюднено.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слово надається народному депутату Бондарю Михайлу Леонтійовичу, фракція політичної партії «Європейська солідарність». Будь ласка.

БОНДАР М.Л. Дякую. Прошу передати слово Артуру Герасимову.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Артур Володимирович Герасимов. Будь ласка.

ГЕРАСИМОВ А.В., *член Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Європейська солідарність»).* Шановна пані Юліє, декілька важливих моментів.

Перше. Ви сказали, що в нас, дійсно, зараз понад 4 мільярди прямих іноземних інвестицій, з них 1 мільярд надійшов напряму. Давайте будемо відвертими і чесними, 80 відсотків цих грошей – це кошти, які компанії просто не можуть вивести як дивіденди чи прибуток, велика частина з яких лежить в банках, а не реінвестована.

Друге. Якщо покопатися по країнах, то, чує моє серце, гроші з цього мільярда повертають в український бізнес, щоб підтримати в нормальному стані свої підприємства, виробництво яких падає.

Ще одне надважливе. На жаль, ми маємо пам'ятати про дефолт. Тому до вас таке запитання. Як уряд вирішуватиме питання з приватними кредиторами, які відмовляються відстрочувати платежі, як відомо, щодо наших суверенних

облігацій? Якщо цього не зробити, то наприкінці липня – на початку серпня в Україні може настати дефолт.

І третє. Як ви поясните, що в Берліні майже не було...

СВИРИДЕНКО Ю.А. Як не було? У Берліні було понад 3400 учасників, серед яких 500-600 представників українського бізнесу, стільки ж було й представників іноземного бізнесу. До того ж було підписано на 500 мільйонів двосторонніх договорів (це тільки ті, які мені відомо) між приватними компаніями щодо залучення мільйонів доларів. Саме тому були присутні приватний бізнес, регіональний вимір, громади. Щодо цього питань немає.

З приводу інвестицій, я погоджуюся, що їх частина – це, дійсно, реінвестовані кошти, а нові – це мільярд доларів, але ми про це свідомо і об'єктивно кажемо (*Шум у залі*).

Щодо кредиторів? Міністерство фінансів саме і уповноважене урядом на проведення відповідних перемовин з кредиторами і буде цим активно зараз займатися.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Рухаємося далі.

Слово надається Зінкевич Яні Вадимівні, фракція політичної партії «Європейська солідарність». Будь ласка.

ЗІНКЕВИЧ Я.В., секретар Комітету Верховної Ради України з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Європейська солідарність»). Прошу передати слово Вікторії Сюмар.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Вікторія Сюмар. Будь ласка.

СЮМАР В.П. Ми сподіваємося почути відповідь міністра освіти. Гадаю, сьогодні для мільйонів людей це принципово важливе питання, і користуючись нагодою, зараз деталізую його.

Очевидно, Міністерство освіти і науки України сьогодні вживає частину заходів, щоб, можливо, раніше розпочати навчальний рік. Дуже важливо дати людям орієнтир, що робиться, скільки триватиме цей навчальний рік, коли він розпочнеться і чи взагалі є можливість забезпечити подачу до шкіл, садочків, закладів вищої освіти опалення, електроенергії, чи не замерзнуть там діти. Зрештою, на чії плечі ляже забезпечення паливом для генераторів, якщо вони сьогодні вже надійшли? Чи це будуть органи місцевого самоврядування, чи на це будуть надані якісь відповідні урядові субвенції? Як сьогодні уряд готується до навчального року, як розпочнеться навчальний рік в умовах такої серйозної енергетичної кризи?

Дякую.

ЛІСОВИЙ О.В. Дякую. У нас є два підходи.

Перше. Ми працюємо щодо графіків та розкладів навчання, вже надіслали рекомендаційний лист закладам вищої освіти, фахової передвищої освіти і професійно-технічної освіти з пропозицією розпочати навчальний рік раніше, у теплий сезон, зробити більшими зимові канікули і завершити навчальний рік пізніше. Таким чином у піковий період змінити терміни зимових канікул, збільшити їх.

Друге. Щодо шкіл. Ми не будемо розпочинати навчальний рік раніше. Ми будемо працювати з розкладами занять, зміщуючи, де це можливо, де немає позмінного навчання, щоб заняття у школі розпочиналися о 10 годині. Зараз працюємо над цими рекомендаціями.

І ще один блок питань – це, власне, забезпечення технічними засобами закладів освіти. На сьогодні забезпечення лягає на плечі органів місцевого самоврядування. У нас майже 30 відсотків закладів освіти забезпечено генераторами, але ця генерація різна. Є доволі потужна, яка дозволяє закладу освіти працювати, якщо ми говоримо про заклади загальної середньої освіти. Є слабкі засоби генерації, які дозволяють працювати лише пунктам незламності, які здебільшого розміщені в закладах освіти.

Лише за виняткових обставин ми будемо повертатися до змішаного навчання або до онлайн-навчання в якихось пікових, складних періодах.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається народному депутату Припутеню Дмитру Сергійовичу, фракція політичної партії «Слуга народу». Будь ласка.

ПРИПУТЕНЬ Д.С., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Слуга народу»). Прошу передати слово колезі по комітету Інні Совсун.

ГОЛОВУЮЧИЙ. У цьому випадку можна передавати слово народним депутатам.

Інна Совсун. Будь ласка.

СОВСУН І.Р., голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (загальнодержавний багатомандатний виборчий округ, політична партія «Голос»). Фракція «Голос». У мене запитання до Прем'єр-міністра України. Я дуже хочу, щоб відповідь послухав також і Голова Верховної Ради України.

Пане Прем'єр-міністре, ви внесли до парламенту законопроект про добудову двох блоків атомних електростанцій. Відповідно до чинного закону про розміщення ядерних установок ви повинні були подати техніко-економічне обґрунтування, оцінку впливу на довкілля і ряд інших документів. Цих

документів наразі в парламенті немає, ми їх не бачили. Запитання таке: чи ви виконаєте норму чинного законодавства і чи зможете надати всі необхідні документи?

Супутнє запитання до міністра енергетики. Скажіть, будь ласка, щодо якого типу реактора надано техніко-економічне обґрунтування 2018 року, про яке ви згадували, і який тип реактора планується закупити в Болгарії?

Звертаю увагу спікера парламенту на відповідь з приводу цього питання. Нам потрібно отримати весь пакет документів, перш ніж ми зможемо розглядати цей законопроект.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Інно Романівно, я, на жаль чи на щастя, слухаю все: і питання, і відповіді. Тому передаю слово для відповіді. Будь ласка.

ШМИГАЛЬ Д.А. Шановний пане Голово, шановні народні депутати, я попрошу професійно і в повному обсязі відповісти на дане запитання міністра енергетики.

ГАЛУЩЕНКО Г.В. Дякую. Я знову на нього відповідаю, вже показував відповідні техніко-економічні обґрунтування, вони всі є, вони передані. Тип блоку, якщо ми говоримо зараз, це ВВЕР-1000. Це ті блоки, які сьогодні експлуатує не лише Україна, вони експлуатуються в багатьох країнах світу. Питання в тому, що всі документи, у тому числі й щодо оцінки впливу на екологію, виконано. До того ж проведено відповідні міждержавні консультації в рамках Конвенції Еспо з нашими партнерами і сусідами, отримано всі дозволи та погодження від сусідніх країн на будівництво таких енергоблоків.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Шановні колеги, «годину запитань до Уряду» завершено. Давайте подякуємо Прем'єр-міністру України та членам Кабінету Міністрів України за надані відповіді та участь у пленарному засіданні (*Оплески*). Дякую всім за роботу.

Оголошую перерву в нашому пленарному засіданні. Про час і місце його продовження вам буде повідомлено завчасно. Нагадую про необхідність непоширення інформації щодо його початку.

У єдності наша сила! Разом до перемоги! Слава Україні!